

УДК 378.096

Кан О. Ю.*

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-МОВНИКІВ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

У статті розглянуто класичну філологію як один з основних компонентів підготовки майбутніх фахівців-мовників на історико-філологічних і філософських факультетах у вищих навчальних закладах України у другій половині ХІХ – початку ХХ століття. Досліджено зміст вищої класичної освіти, який характеризувався відсутністю сталих навчальних планів і програм, зосередженістю уваги на викладанні давніх мов. Показано основні тенденції та методи при вивченні класичних дисциплін. Проаналізовано навчальні плани історико-філологічних та філософських факультетів університетів України для виявлення загального та обов'язкового навантаження студентів. З'ясовано обов'язкові та додаткові навчальні предмети.

Ключові слова: класична філологія, навчальні плани, обов'язкові та додаткові дисципліни, методи навчання, методичне забезпечення.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ століття у вищих навчальних закладах на території сучасної України класична модель освіти мала пріоритетне значення. Класична вища освіта мала на меті забезпечити студентів широким світоглядом та ерудицією. Така освіта також забезпечувала знання, які пропонувалися і в інших європейських класичних університетах. Класична система освіти складалася головним чином з дисциплін класичної філології, що включала латинську та грецьку мови, римські та грецькі старожитності, читання та тлумачення стародавніх авторів. Таким чином, дисципліни, що вивчали античне життя, були базовими не тільки для студентів-філологів, а й для всього комплексу історико-філологічних наук, які вивчалися в університетах України.

Деякі історико-педагогічні аспекти філологічної освіти, зокрема й класичної філології, у вищій школі України містять роботи, присвячені аналізу діяльності університетів України (ХІХ-ХХ століття), – Н. Баленко, Л. Буніна, Л. Вовк, Л. Курило, М. Левківський, А. Павко, І. Прудченко, Н. Пузирьова, Т. Стоян, О. Сухого, С. Черняк та ін.

В окремих роботах досліджено та проаналізовано деякі аспекти викладання іноземних мов як компонента підготовки студентів-філологів в Україні (О. Місечко, Н. Борисова, Н. Дороніна, А. Кришко, А. Пучков, Ю. Шелест та ін.).

Н. Дороніна та Г. Жерновой досліджують класичну філологію в окремих вищих навчальних закладах. Так, Н. Дороніна в статті «Спеціалізація філологічних дисциплін на історико-філологічному факультеті імператорського університету Св. Володимира (1834–1917)» виділяє класичні дисципліни як основні складові історико-філологічної освіти в імператорському університеті Св. Володимира. Г. Жерновой у статті «Класична філологія в Чернівецькому університеті: сторінки історії в іменах (1875–1940)» підкреслює, що класична філологія завжди була невід'ємною ланкою філологічної освіти в Чернівецькому університеті. Аналіз вищезгаданих досліджень доводить, що це питання є малодослідженим і потребує подальшого розгляду.

Мета статті – проаналізувати зміст та організацію процесу викладання дисциплін циклу класичної філології в університетах України II половини ХІХ – початку ХХ століття.

Передусім маємо зауважити, що в енциклопедії сучасної України зазначено, що класична філологія – це галузь філології, яка вивчає давньогрецьку та латинську мови, античну літературу, історію, метрику, епіграфіку, палеографію, археологію, сфрагістику [6].

Г. Жерновой у статті, що присвячена дослідженню класичної філології в Черновецькому університеті, зазначає, що філологія може трактуватися декількома дефініціями:

*© Кан О. Ю.

- 1) сукупність суспільних наук, які вивчають мову, усну народну творчість і літературу народів (слов'янська філологія, класична філологія);
- 2) наука, яка вивчає і займається виданням старовинних текстів;
- 3) одиниця вищого навчального закладу (факультет, кафедра), де вивчають мову, літературу й усну творчість народу [3, с. 251].

Дотримуючись точки зору науковця, будемо вважати, що кафедра класичної філології та кафедра латинської мови і літератури або кафедра давньогрецької мови і літератури будуть уживатися як синоніми, які доповнюють один одного своїм семантичним значенням.

У п'яти класичних університетах України, а саме Львівському університеті ім. Яна Казимира, Харківському імператорському університеті, Київському імператорському університеті Св. Володимира, Новоросійському імператорському університеті, Чернівецькому університеті ім. Франца Йосифа існували кафедри (відділення, секції) класичної філології.

У Львівському університеті на філософському факультеті кафедру класичної філології було утворено 1850 року. У середині XIX ст. у Львівському університеті ставлення до ролі філософського факультету змінилося – його перестали трактувати як підготовчий відділ для навчання на інших факультетах. Згідно з новими навчальними планами філософський факультет став самостійним навчальним підрозділом, випускники якого після складання відповідних екзаменів мали право вчителювати в середніх школах. У другій половині 1850-х років усі курси, які читалися на філософському факультеті Львівського університету, поділялася на три фахи: філософсько-історичний, математично-природничий і філологічний. Так, у зимовому семестрі 1855/1856 н. р. навчальна програма для студентів філологічного фаху філософського факультету Львівського університету виглядала таким чином:

- грецький синтаксис; «Протагор» Платона; життя та творчість Геродота, «Аннали» Тацита для студентів філологічно-історичного семінару (В. Кергель);
- історія новітньої німецької літератури; вибрані вірші та прозові уривки з Йоганна Вольфганга Гете з інтерпретаціями та стильовими вправами (переважно для кандидатів на посади вчителів) (Я. Глох);
- українська мова; історія української літератури (Я. Головацький);
- французька мова; французька література (історія прованської поезії, французьке віршування) (К. Пехурський);
- польська мова та література (вакансія) [13; 14].

У зимовому семестрі 1860/1861 н. р. для студентів філологічного фаху В. Кергель читав історію римської літератури, «Антигону» Софокла, а для відвідувачів філологічно-історичного семінару – ще й «Апологію» Платона, промову Цицерона до Сестія, оцінював письмові роботи студентів. До обов'язків Я. Глоха в цей навчальний рік належало викладання історії давньонімецької літератури та граматики німецької мови з мовними порівняннями, А. Малецького – історії польської літератури XVI – 30-х років XVII ст. і вправи зі студентами зі стилістики польської мови. Я. Головацький читав курс української мови (словотвір з точки зору порівняльного мовознавства) та української літератури (духовне красномовство та його характер у давній і середній період) [5, с. 84].

В останній зимовий семестр до утраквізації Львівського університету, тобто в 1870/1871 н. р., на його філософському факультеті порядок лекцій для студентів філологічного фаху був таким:

- грецька античність; «Протагор» Платона; «Цар Едіп» Софокла та оцінка письмових робіт на філологічно-історичному семінарі (В. Кергель);
- історія грецької літератури; «Оди» Горация (Й. Врубель);
- історія польської прози XIX ст.; найдавніші писемні пам'ятки польською мовою (А. Малецький);
- огляд усіх періодів історії української літератури; порівняльний словотвір старослов'янської та української мов; коментар до мови «Руської правди»

(О. Огоновський) [5, с. 86].

Крім лекцій студенти, які прагнули опанувати філологію, відвідували практичні заняття в межах філологічно-історичного семінару, організованого 1852 р. Він вважався «науковим інститутом» філософського факультету й поділявся на дві секції: історичну (керівник – професор-історик) та філологічну (керівник – професор класичної філології). У філологічній секції професори викладали «Читання та пояснення Горація» та «Гімни Гомера з поясненнями» двічі на тиждень обсягом 1 годину. Наголосимо, що запровадження до навчального процесу у Львівському університеті на початку другої половини ХІХ ст. наукових семінарів з філології свідчило про розвиток цієї дисципліни як наукової й відіграло важливу роль у підготовці професійних філологів.

У Харківському імператорському університеті в ІІ половині ХІХ – на початку ХХ століття існували кафедри грецької та римської словесності та старожитностей, де вивчалися такі дисципліни, як історія грецької та римської літератур, пояснення античних авторів, старожитності громадського життя римлян, практичні вправи з латини, грецька граматики. З 1850 по 1861 рік класичну філологію в університеті викладали ординарні професори А. Валіцький, С. Лукьянович та ад'юнкт В. Юргевич. У цей період на вивчення класичних дисциплін відводилося в середньому 6 годин на тиждень на 1 курсі, 7 годин на 2 курсі, 10 годин на 3 курсі та 9 годин на 4 курсі. Окрім пояснення античних авторів, ординарний професор А. Валіцький викладав історію грецької літератури за таблицями Пассова та за власними конспектами, а також граматику грецької мови до синтаксису, використовуючи грецьку граматику Ф. Тірша. С. Лукьянович викладав старожитності громадського життя римлян та історію римської літератури за власними конспектами, дотримуючись підручників Бернгарда та Бера, а також користуючись новітніми дослідженнями з Pauly Real-Encyclopädie. В. Юргевич займався зі студентами практичними вправами з латини, які полягали в перекладі з російської латинською, а також у поясненні сатир Горація для студентів 1-2 курсів і сатир Ювенала для студентів 3-4 курсів. Для практичних вправ з перекладу В. Юргевич використовував посібник Карла Сьопфле «Aufgaben zu lateinischen Stilübungen», при цьому пояснюючи граматичні правила. Також він викладав грецьку граматику за Бутманном, пояснюючи правила граматики прикладами та перекладами [12, с. 25-28].

З прийняттям нового університетського статуту 1863 року кількість годин на вивчення класичної філології було зменшено: на 1 курсі із загальної кількості 30 годин на тиждень лише 5 годин відводилося на класичні дисципліни; на 2 курсі 5 годин з 33 тижневих; на 3 та 4 курсах кількість годин на вивчення класичних дисциплін збільшувалося до 8 годин на тиждень з 30 та 24 тижневих годин відповідно [9]. За кафедрою грецької словесності та старожитностей з 1862 по 1865 роки було закріплено всього одного виконавця обов'язків екстраординарного професора П. Тихоновича, який викладав грецькі та римські словесності та старожитності. Окрім пояснення древніх авторів, викладалися історія грецької літератури та римські словесності. П. Тихонович викладав історію грецької літератури до Олександрійського періоду за власними записами для студентів 3 та 4 курсів 2 години на тиждень, а також римські старожитності для студентів 3 та 4 курсів сумісно по 2 години на тиждень. Таким чином, студенти 1 та 2 курсів мали по 2 дисципліни класичного циклу, а студенти 3-4 курсів – по 4 класичних предмети. З 1866 по 1883 працювали також такі викладачі, як К. Нейлисов, А. Левандовський, А. Деллен, О. Пеховський, Р. Шерцль, які викладали грецькі та римські словесності та старожитності, переклад латинською мовою, грецьку граматику тощо [12, с. 29-30].

Новий Загальний статут російських імператорських університетів від 29 серпня 1884 регламентував обсяг викладання на кожному факультеті [10]. На історико-філологічному факультеті Харківського імператорського університету знову постала кафедра класичної філології. Організація і характер викладання регламентувалися новими екзаменаційними вимогами. Нова екзаменаційна система скасовувала наявність курсових іспитів, які замінялися заліками, це мало дозволити студенту зосередитися

на заняттях, а не відволікатися постійно на підготовку до іспитів. Наприкінці навчання студент здавав державні іспити тільки з так званих основних предметів, що не сприяло професійній підготовці фахівців. Екзаменаційні вимоги виділяли як основний предмет для філологів класичну філологію. Статут 1884 року скасував розподіл факультету на три відділення, але залишив на старших курсах спеціалізації слов'яно-російської філології та історії [10].

1885 року було введено єдиний навчальний план історико-філологічних факультетів, згідно з яким вивчення класичної філології визнавалося обов'язковим для всіх студентів факультету. Нові навчальні плани передбачали велику кількість годин на вивчення класичної філології та недостатньо занять з вузькоспеціалізованих предметів, що негативно позначилося на якості підготовки майбутніх фахівців-філологів. Близько 67 % начального часу було відведено на вивчення класичної філології: 1856 годин із загальної кількості 2816 годин. У результаті стався відтік студентів з історико-філологічних факультетів, що не дозволило підготувати належну кількість фахівців в галузі. З 1887 по 1900 роки на історико-філологічному факультеті Харківського університету навчалось в середньому 8-10 студентів [4, с. 250, 385].

Отже, навчання класичної філології в Харківському університеті відбувалося від заснування університету й упродовж усього дослідженого періоду. Основними класичними дисциплінами були грецькі та римські словесності та старожитності, історія грецької та римської літератури, практичні справи з перекладу латиною, грецька граматики. Викладання класичних дисциплін забезпечували кафедри грецької та римської словесності та старожитностей, які згодом були перетворені на кафедру класичної філології. Дисципліни класичного циклу відігравали провідну роль в підготовці майбутніх філологів, проте не завжди доцільним і доречним було перевантаження студентів предметами класичного профілю, що не дозволяло виділити достатню кількість годин на спеціалізації.

У Київському імператорському університеті ім. Св. Володимира викладання класичної філології також було перевантажене великою кількістю зайвих предметів [2, с. 86]. Після введення статуту 1863 р. відбувся розподіл факультету на історичне, класичне і слов'яно-російське відділення. В «Обозрениии преподавания в университете Св. Владимира на 1858/59 год» [8] класичним дисциплінам відводиться багато годин: пояснення «Солона» Плутарха 5 годин на тиждень для студентів 4-7 семестрів, переклад з російської грецькою для студентів 4-7 семестрів 1 година на тиждень, пояснення «Перетворення» Овідія 5 годин на тиждень для студентів 2-3 семестру, пояснення Квінтіліана 2 години на тиждень для студентів 4-7 семестрів, переклади з російської латиною 1 година на тиждень для студентів 1-7 семестрів, грецька мова 4 години на тиждень для студентів 2-3 семестру, історія грецької та римської літератури 3 години на тиждень для студентів 1-7 семестрів.

В «Общих учебных планах и правилах историко-филологического факультета Университета Св. Владимира» [11] за 1907 рік окремим параграфом виділено «Стародавні мови» як обов'язкові для студентів усіх спеціальностей факультету без виключення через їх «значні важливості». Кожен студент мусив прослухати один курс грецького і латинського автора 4 години на тиждень протягом семестру або 2 години на тиждень протягом 2 семестрів. Абітурієнти, які не вивчали грецьку мову, мали з першого семестру почати її вивчення, відвідавши курси грецької мови для початківців. При цьому студенти не могли записатися на курс грецького автора до того часу, поки викладач не підтвердить їх задовільний результат у навчанні з мови, але не раніше ніж після двох семестрів її вивчення обсягом 4 години на тиждень. На екзамені студенти мали здавати того автора, курс з якого вони обрали, при цьому автор мав бути обраний відповідно до фаху: історики обирали автора-історика, студенти-словесники – автора прози або поезії тощо.

Предмети, обов'язкові до вивчення студентами класичного відділення, були такі: уведення до класичної філології (3 год./тижд.), історія грецької літератури: епос, лірика, драма (3 год./тижд.), історія грецької літератури: проза V, VI ст. Олександрійського

та римського періоду (3 год./тижд.), історія римської літератури (4 год./тижд.), латинська граматики (4 год./тижд.), грецький та латинський синтаксис (4 год./тижд.), грецьке державне право (4 год./тижд.), римське державне право (4 год./тижд.), грецькі старожитності (2 год./тижд.), римські старожитності (2 год./тижд.), топографія Афін (1 год./тижд.), топографія Риму (1 год./тижд.), грецька міфологія (2 год./тижд.), метрика (2 год./тижд.), грецька поліграфія (1 год./тижд.), інтерпретація грецького автора (4 год./тижд.), інтерпретація римського автор (4 год./тижд.), епіграфіка римська та грецька (4 год./тижд.), історична географія стародавнього миру (2 год./тижд.).

Усі вищезазначені дисципліни викладалися у зазначеному нами обсягу тільки протягом одного семестру, окрім інтерпретації стародавніх авторів, які викладалися протягом 4 семестрів. Як додаткові предмети рекомендовані порівняльна граматики індоевропейських мов, історія Греції і Рима, історія класичного мистецтва. Окрім того студенти класичного відділення відвідували практичні заняття, які організовувалися професорами для покращення розмовної практики, а також для ілюстрування теоретичного курсу. Практичні заняття полягали в розборі рефератів, які склали студенти за зазначеними темами або за темою, яку схвалив викладач. Ще одним завданням могло бути вивчення під наглядом викладача пам'яток мистецтва, історичних джерел тощо. Кожен викладач повинен мати 2 години (іноді 1 годину) таких практичних занять, і проводилися вони протягом усього періоду навчання студента в університеті. У свою чергу студенти були зобов'язані відвідувати практичні заняття з свого предмета щонайменше 4 семестри. Також вивчалось Богослов'я та нові мови (англійська, німецька, французька, італійська).

У Новоросійському імператорському університеті класичну філологію викладали з дня заснування університету. З цією метою було створено дві кафедри: римської та грецької словесності, що відповідало статуту 1863 року. 1865 року Рада університету подала піклування про розподілення історико-філологічного факультету на три відділення – історичне, слов'яно-російської філології та класичної філології. Це піклування було затверджено 22 липня 1868 року та почало діяти з початку 1869 року. За цим розподілом на всіх чотирьох курсах мали читатися грецька та римська словесність, загальна та російська історія, слов'янська філологія та історія загальної літератури [1, с. 175].

1884 року кафедри грецької та римської словесності об'єднали. Нова кафедра отримала назву кафедри класичної філології. Правилами для університетів від 23 серпня 1884 року викладання класичної філології було значно посилено. Особливо багато уваги приділялося практичним заняттям. Незважаючи на посилення викладання класичної філології, у Новоросійському університеті досить часто були вакантні кафедри, в деякі періоди кількість викладачів обмежувалася двома. Викладалися такі ж дисципліни, як і в усіх українських університетах, які перебували на той час під владою Російської імперії. Згідно з навчальним планом історико-філологічного факультету Новоросійського імператорського університету кількість годин, присвячена вивченню класичних дисциплін, на 1 та 2 курсі (загальна навчальна підготовка) складала 3 години на тиждень із загальної кількості 23 та 25 годин на тиждень відповідно; у той час як на 3 та 4 курсах (спеціалізація навчання) виділялося 7 годин на тиждень із загальної кількості 12 та 14 годин на тиждень відповідно [7, с. 23].

Після заснування Чернівецького університету 1875 року було закладено основи викладання класичної філології, і вона стала невід'ємною частиною навчального процесу на теологічному та філософському факультетах. Цей процес пов'язаний насамперед з ім'ям Алоїза Гольдбахера – австрійського філолога в галузі класичної філології, педагога та культурного діяча.

Підручники й лекційні курси, як правило, готували професори університету. Відомим автором підручників і навчальних посібників був також професор кафедри латинської мови Р. Сбієра, який вважався тоді найбільш авторитетним у Румунії знавцем класичних мов. Він уклав підручник з латинської мови, що витримав три видання

(Gramatica limbii latine pentru licee, gimnazii și toate școlile asimilate, 1913, 1923, 1929) і був перекладений німецькою, французькою та іспанською мовами. Р. Сбієра був також автором низки ґрунтовних студій з класичної філології латинською, німецькою, французькою, італійською та іншими мовами. Високу оцінку громадськості здобули монографія Р. Сбієра «Квінт Горацій Флакк – його постать у дзеркалі власної творчості» (Чернівці, 1938), «Спогади про М. Емінеску» (1903), п'єса «Єлена», що йшла на сцені Чернівецького театру [3, с. 254].

Викладалися такі курси з галузі класичної філології: історична грамати́ка давньогрецької мови (Gramatica istorică a limbii eline), елементарна грамати́ка (Gramatica elementară), синтаксис (Sintaxa), давньогрецька метрика (Metrica elină), історія давньогрецької літератури (Istoria literaturii eline), історія давньогрецької літератури: історіографія (Istoria literaturii eline: istoriografia), історія давньогрецької літератури: драматична поезія (Istoria literaturii eline: poezia dramatică), давньогрецька лірика (Poezia lirică elină), давньогрецька індивідуалістська поезія (Poezia individualistă elină), початок і розвиток давньогрецької драми (Începuturile și evoluția dramei eline), від Сократа до Аристотеля (De la Socrates la Aristoteles), проблема творчості Гомера (Problema homerica), давньогрецька драма (Drama grecească) та інші.

Паралельно проводились семінари, присвячені творчості Платона (Plato, Phaidon), Гомера (Homer, Doloneia), Еврипіда (Euripides; Euripides, Ion; Euripides, Herakles.), Софокла (Sofocles, Regele Oedipus; Sofocles, Antigona), Алкайоса (Alkaios), Піндара (Pindaros), Геродота (Herodotos, I), Herodotos, II), Езопа: (Aesopus: fabule alese), Сапфо тексти (Texte din Sappho), Ксенофонта і Платона: (Texte din Xenophon și Plato) та ін. [3, с. 253].

Що стосується методики викладання та методичного забезпечення дисциплін циклу класичної філології, то можна зауважити, що основним методом у вивченні стародавніх мов був перекладацький метод та його різновиди – грамати́чно-перекладацький та лексико-перекладацький. Сутністю перекладацького методу було навчання читання та розуміння прочитаного за допомогою перекладу рідною мовою. Переклад був основним засобом пояснення та засвоєння нового грамати́чного й лексичного матеріалу. Матеріали для занять відбиралися та готувалися викладачами. Програми затверджувалися на Раді факультету та університету, у деякі періоди – Міністерством просвіти. Якість освіти головним чином залежала від освіченості та підготовленості самого викладача, його вміння зацікавити студентів, відібрати відповідний матеріал тощо. На відміну від шкільної освіти, для якої існувала достатня кількість посібників і підручників, у системі вищої освіти дійсно бракувало єдиного методичного забезпечення. Серед посібників для загального користування можна зазначити «Очерк греческих древностей» В. Латишева, «Советы студентам относительно чтения древних классических авторов» В. Данилевича, «Латинская хрестоматия» П. Носова тощо.

Таким чином, зміст вищої класичної освіти характеризувався відсутністю сталих навчальних планів і програм, зосередженістю уваги на викладанні давніх мов. Стосовно організації процесу викладання дисциплін циклу класичної філології в університетах України II половини XIX – початку XX століття зазначимо, що для вищих навчальних закладів не існувало спеціальної науково-методичної літератури. Це призводило до того, що більшість викладачів давали студентам літературу для самостійного опрацювання, виходячи з можливостей матеріальної бази закладу та власних уподобань. Кількість предметів, їх зміст, обсяг і спрямованість багато в чому залежали від підготовки викладача, його інтересів.

Значний обсяг дисциплін класичної філології, на жаль, не давав змогу розвиватися чинним і з'являтися новим спеціалізаціям. Але на відміну від класичних університетів, які працювали на території України, що перебувала під владою Російської імперії, у Чернівецькому та Львівському університетах не було перенавантаження студентів класичними дисциплінами і переважно вивчалася тільки грецька античність, грецькі

старожитності та латинська мова. Особлива увага також приділялася читанню стародавніх авторів. Викладацько-професорський склад університетів, які перебували під владою Російської імперії, усвідомлював недоліки перевантаження навчальних планів дисциплінами класичного циклу, що призводило до пошуку нових форм організації роботи на історико-філологічних факультетах і вдосконалення навчальних планів і програм.

У подальшому перспективним вважаємо дослідження методів навчання та методичного забезпечення навчального процесу в підготовці майбутніх філологів в університетах України II половини XIX – початку XX століття.

Література:

14. Двадцатилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстра-орд. проф. А. И. Маркевича и академические списки. – Одеса : Экономическая типография, 1890 – 734 с.
15. Дороніна Н. До історії розвитку іноземної філології в Київському університеті у XIX–XX ст. / Н. Дороніна // Етнічна історія народів Європи. – 2011. – Вип. 35. – С. 86-89.
16. Жерновой Г. Я. Класична філологія в Чернівецькому університеті: сторінки історії в іменах (1875–1940) / Г. Я. Жерновой // Науковий вісник Чернівецького університету. Романослов'янський дискурс. – 2011. – Вип. 565. – С. 251-254.
17. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / Харьковский Императорский университет. Историко-филологический факультет ; под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея. – Харьков : Типография Адольфа Дарре, 1908. – 390 с.
18. Качмар В. Філософський факультет Львівського університету в австрійський період (від відновлення до утраквізації навчального закладу) / В. Качмар, Р. Тарнавський // Краєзнавство. – 2013. – № 1. – С. 81-90.
19. Клименко Н. Ф. Класична філологія. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / Клименко Н. Ф., Шанін Ю. В. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=7785.
20. Краткий отчет Императорского Новороссийского университета за 1881/2 академический год. Одесса, 1882. – 44 с.
21. Обзорение преподавания в университете Св. Владимира на 1858/59 год, 1858 // Центральный державный историчный архив м. Киева (ЦДІАК), ф. 707, оп. 24, спр. 43, арк. 1-30.
22. Общий устав Императорских Российских университетов 1884 года. Харьков, 1885.
23. Общий устав Императорских Российских университетов. Спб, 1864.
24. Общие учебные планы и правила историко-филологического факультета Университета Св. Владимира. – К., 1907. – 25 с.
25. Учебные планы историко-филологического факультета Императорского Харьковского университета и правила к ним. – Харьков, 1914. – 36 с.
26. Finkel L., Starzycski S. Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanislaw Starzycski. – Lwyw: Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – 351 s. [Electronic resource]. – Available at : <https://archive.org/stream/historyauniwers00stargoog#page/n18/mode/2up>
27. Uniwersytet im. cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład Uniwersytetu i program wykładów. 1872/73–1891/92.

Кан Е. Ю.

КЛАССИЧЕСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ-ЯЗЫКОВЕДОВ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)

В статье рассматривается классическая филология как один из основных компонентов подготовки будущих специалистов-языковедов на историко-филологических и философских факультетах в высших учебных заведениях Украины второй половины XIX – начала XX века. Исследовано содержание высшего классического образования, которое характеризовалось отсутствием устоявшихся учебных планов и программ, сосредоточением внимания на преподавании древних языков. Показаны основные тенденции и методы при изучении классических дисциплин. Проанализированы учебные планы историко-филологических

и философских факультетов для выявления общей и обязательной нагрузки студентов. Выяснены обязательные и дополнительные предметы.

Ключевые слова: классическая филология, учебные планы, обязательные и дополнительные предметы, методы обучения, методическое обеспечение.

Кан О. Ів.

CLASSICAL PHILOLOGY AS A COMPONENT FOR PREPARING FUTURE EXPERTS IN LINGUISTICS (THE SECOND HALF OF XIX – THE BEGINNING OF XX CENTURY)

The article deals with classical philology as one of the major components for preparing future experts in linguistics in the historical-philological and philosophic faculties in higher educational establishments of Ukraine in the second half of XIX – the beginning of XX century. It is researched the content of higher classical education that is characterized by the absence of stable curriculums, concentration on the teaching of ancient languages. Classical philology was thought to be the most important part in preparing students in mentioned above faculties. It was an integral part of all the curriculums that forced the overloading of students with classical subjects. It is also shown main trends and methods of teaching. The translation method and its variations such as grammatical translating method and lexical translating methods are specified as a dominated method of teaching at that time. It is analyzed the curriculums of the historical-philological and philosophic faculties for determining of general and obligatory hours of students. It is specified obligatory and extra subjects. Among obligatory subjects are Greek language arts, Roman language arts, the Greece language, the Latin language, Roman and Greek antiquities, reading of ancient authors. A lot of classical subjects did not allow paying enough attention to other disciplines and did not give a chance for developing of other specializations at universities which were under the government of the Russian Empire. At the same time at Lviv and Chernivtsi universities classical philology was an integral part of the education as well but in spite of the fact the curriculums were not overloaded by these subjects and they were taught along with others.

Key words: classical philology, curriculums, obligatory and extra subjects, teaching methods, courseware.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 373.5.016:5(477)«19/20»

Кохановська О. В.*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД УВДОСКОНАЛЕННІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ СЕРЕДИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті описується роль і значення педагогічних рад щодо вдосконалення методики викладання навчальних предметів у навчальних закладах ХІХ століття. Регулярні засідання педагогічних рад, які проводилися починаючи з середини ХІХ століття, були джерелом прогресу. Істотний вплив у розвиток діяльності педагогічних рад в Україні зробив відомий хірург, педагог М. Пирогов, погляди якого на роль і методи роботи педагогічних рад наведено у статті. Окрему увагу приділено опису думок очільників шкіл та вчителів щодо значення педагогічних рад, методів і способів викладання природничо-математичних дисциплін, а також шляхів покращення викладання в навчальних закладах України ХІХ століття. Доведено, що деякі висновки педагогічних рад зазначеної доби є актуальними і в умовах сучасного освітнього простору.

Ключові слова: педагогічні ради, методика викладання, природничо-математичні науки, навчальні заклади України, ХІХ – початок ХХ століття.

Система освіти країни є одним із найважливіших соціальних інститутів. Соціальні, економічні та політичні реформи, які останнім часом здійснюються на території України,

*© Кохановська О. В.